

توحید اجتماعی؛ محوری‌ترین آموزه ادیان

حجت‌الاسلام محمد عرب صالحی در یادداشتی آورده است: فهم اجتماعی از توحید، نگاه جدید و کلان به یکی از موضوعات اصلی علم کلام، بلکه محوری‌ترین آموزه تمام ادیان است.

حجت‌الاسلام محمد عرب صالحی در یادداشتی آورده است: فهم اجتماعی از توحید، نگاه جدید و کلان به یکی از موضوعات اصلی علم کلام، بلکه محوری‌ترین آموزه تمام ادیان است. محمد عرب صالحیه گزارش‌ها را اینکنا حجت‌الاسلام محمد عرب صالحی؛ استاد گروه منطق فهم دین پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در آستانه انتشار کتاب «توحید اجتماعی؛ با تاکید بر آیات قرآن و اندیشه‌های آیت‌الله خامنه‌ای» یادداشتی در اختیار اینکنا قرار داده است که در ادامه می‌خوانید؛

توحید اجتماعی که موضوع اصلی کتاب «توحید اجتماعی؛ با تاکید بر آیات قرآن و اندیشه‌های آیت‌الله خامنه‌ای» است، زیرمجموعه کلام اجتماعی قرار می‌گیرد. مصلحان نواندیش در راستای اصلاح و حل مشکلات اجتماعی مسلمانان و رفع نیازها و پاسخ به سؤالات نوپدید که ناظر به مسائل نوظهور اجتماعی و کلان جامعه بوده و مدام هم در حال تغییرند، از حدود نیم قرن پیش فهم اجتماعی از توحید را پیشنهاد داده‌اند و عامل اصلی تمام مشکلات جوامع اسلامی را پذیرش حاکمیت و تسلط غیر خدا بر ساحت‌های مختلف زندگی دانسته‌اند.

در رویکرد اجتماعی به توحید، با نفی عبودیت غیر خداوند این اصل اعتقادی به مثابه یک طرح و الگوی کلی و دارای تاثیر و دکنترین اجتماعی در تمام ابعاد زندگی انسان و جوامع بشری فهم می‌شود. تحقق این طرح و تبدیل آن به گفتمان غالب، راه حل اساسی این معضل خواهد بود.

فهم اجتماعی از اصل اعتقادی توحید، ایده مسلمانان نواندیش در سال‌های نزدیک به پیروزی انقلاب اسلامی ایران بود که در راستای پروژه اجتماعی نواندیشی دینی و احیای دین اجتماعی به عنوان موتور محرکه و راهنمای عمل نظریه انقلاب اسلامی، تحولی شگرف و بی‌سابقه در حکمرانی توحیدی و نفی استبداد و سلطه استعمارگران و دست‌نشانگان آن‌ها در کشورهای اسلامی رقم زد، اما بنا به دلایلی فرصت تبیین علمی و همه‌جانبه این خوانش از توحید و تدوین مبانی نظری آن برای طراحان این ایده حاصل نشد.

در امتداد این کوشش علمی و عملی، اثر حاضر که به همت پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی منتشر می‌شود و مشتمل بر دو بخش و پنج فصل است، براساس قرآن و اندیشه‌های آیت‌الله خامنه‌ای به تبیین ابعاد و ماهیت این رویکرد در فهم توحید پرداخته و با تشریح مؤلفه‌های اصلی و فرعی توحید اجتماعی، کارکردهای این خوانش از توحید را در واقعیت جامعه، علوم انسانی و اسلامی و بازسازی تمدن نوین اسلامی بیان کرده است.

هدف اصلی این کتاب ضمن احیای اندیشه پیشگامان این رویکرد در توحید، زمینه‌سازی و فراهم آوردن مقدمات ایجاد یک جریان فکری مصلحانه در زمینه خوانش اجتماعی قرآن بنیان از توحید و در نتیجه تبدیل آن به یک دانش یا گفتمان فکری غالب و حاکم بر فضای علمی جامعه اعم از حوزه و دانشگاه است.

این کتاب با تغییر رویکرد به مفهوم بنیادین دینی و قرآنی توحید، پیش‌نیازها و مبانی فکری و نظری جامعه توحیدی و قرارداد جامعه در مسیر تکامل و تعالی را پشتیبانی می‌کند و ابعاد معرفتی و شناختی توحید را در ساختار کلان جامعه نشان می‌دهد. این تحقیق با تحلیلی نوآورانه در قبال سه فرضیه، خوانش جدید اجتماعی از توحید ارائه می‌دهد:

اول در قبال انظار متکلمان، فلاسفه و عرفا، بعد اجتماعی توحید را که ذاتی آن است، آشکار می‌سازد.

دوم اینکه قلمرو توحید را گسترده‌تر از انگاره موحدان سنتی در فردی دانستن آموزه توحید تبیین می‌کند.

سوم اینکه مقابل دیدگاه اسلام سکولار در فردی دانستن دین و از آن جمله، اصل اعتقادی توحید، حقیقت توحید را با کارکردهای حداکثری اجتماعی ترسیم می‌کند.

این اثر همچنین نوآوری‌هایی دارد که به برخی از آنها اشاره می‌شود؛

۱. درباره فهم اجتماعی از توحید که نگاه جدید و کلان به یکی از موضوعات اصلی علم کلام، بلکه محوری ترین آموزه تمام ادیان است، تا کنون پژوهش مستقلی صورت نگرفته است تا ابعاد این موضوع را کاملاً روشن سازد.

۲. تعریفی که در این تحقیق از توحید اجتماعی ارائه شده، نوآورانه و قابل تعمیم به تعریف کلام اجتماعی، عرفان اجتماعی و ... است و منشأ آثار علمی و عملی فراوان خواهد بود که در طی کار مشخص شده است.

۳. در این تحقیق مستند به آیات قرآن رویکرد اجتماعی در ذات توحید لحاظ شده، ولی بررسی دیدگاه متقدمان نشان می دهد طی قرون گذشته از این ویژگی ذاتی توحید تقریباً غفلت شده و تنها در سال های پیش از انقلاب و اندکی پس از آن، این امر به صورت محدود توسط برخی مصلحان نواندیش برجسته شده، لذا این تحقیق از این جنبه نیز دارای نوآوری است.

۴. در این تحقیق دامنه توحید اجتماعی نه تنها به عنوان زیرشاخه توحید عملی کل زیست اجتماعی فرد را در بر گرفته، در حوزه توحید نظری، در زیرشاخه توحید در تشریح، حوزه تشریح در زیست اجتماعی انسان را هم شامل شده است.

۵. در این تحقیق، تلاش شده ماهیت، مؤلفه ها و کارکردهای عینی و عملی توحید اجتماعی که مهمترین نیاز جوامع بشری امروز است، با تاکید بر آیات قرآن و در نظر داشتن دیدگاه متفکر بزرگ معاصر حضرت آیت الله خامنه ای تبیین شود که مشابه آن وجود ندارد.

۶. تبیین کارکردهای توحید اجتماعی در تمدن سازی از نگاه قرآن و اندیشه های آیت الله خامنه ای نیز از نوآوری های تحقیق حاضر است.